

چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار
تابستان ۱۴۰۲

مقدمه

اشتغال و بیکاری، از جمله موضوع‌های اساسی اقتصاد هر کشوری است، به گونه‌ای که افزایش اشتغال و کاهش بیکاری، به عنوان یکی از شاخص‌های توسعه یافتگی جوامع تلقی می‌شود. نرخ بیکاری یکی از شاخص‌هایی است که برای ارزیابی شرایط اقتصادی کشور مورد استفاده قرار می‌گیرد. از سال ۱۳۷۶ اطلاعات بازار کشور از طریق طرح "آمارگیری از ویژگی‌های اشتغال و بیکاری خانوار" حاصل می‌شد که به منظور بهبود کیفیت و انطباق بیش تر با مفاهیم بین‌المللی به ویژه سازمان بین‌المللی کار^۱، مورد بازنگری قرار گرفت تا به صورت طرح فعلی و با عنوان "طرح آمارگیری نیروی کار" به اجرا در آید. "طرح آمارگیری نیروی کار" اولین بار در سال ۱۳۸۴ آغاز شد و از آن زمان تاکنون در ماه میانی هر فصل اجرا شده است.

"طرح آمارگیری نیروی کار" با هدف شناخت ساختار و وضعیت جاری نیروی کار و تغییرات آن اجرا می‌شود. این هدف از طریق «برآورد شاخص‌های فصلی و سالانه‌ی نیروی کار در سطح کل کشور و استان‌ها»، «برآورد تغییرات فصلی و سالانه‌ی شاخص‌های نیروی کار در سطح کل کشور و استان‌ها» و «برآورد تغییرات سالانه‌ی شاخص‌های نیروی کار در سطح استان‌ها» تأمین می‌شود.

جامعه تحت پوشش طرح آمارگیری نیروی کار مجموعه افرادی است که طبق تعریف، عضو خانوارهای معمولی ساکن یا گروهی در نقاط شهری یا روستایی کشور هستند. لذا، این طرح اعضای خانوارهای معمولی غیر ساکن و اعضای خانوارهای موسسه‌ای را پوشش نمی‌دهد. روش آمارگیری در این طرح به صورت خوشه‌ای دو مرحله‌ای طبقه‌بندی شده است. در این طرح، علاوه بر برآورد سطوح، برآورد تغییرات نیز مورد نظر است، از این رو از روش نمونه‌گیری چرخشی استفاده می‌شود. نمونه‌گیری چرخشی با ثابت نگه‌داشتن بخشی از واحدهای نمونه بین دو فصل آمارگیری و تغییر بقیه واحدها، به بهترین نحو، امکان برآورد سطوح و تغییرات را فراهم می‌کند. با توجه به اهداف طرح، الگوی چرخش انتخابی برای این طرح، یک «الگوی ۲-۲-۲» است، یعنی طی دوره‌ی نمونه‌ی پایه^۲ از هر خانوار نمونه، حداکثر چهار بار آمارگیری به عمل می‌آید، به این ترتیب که خانوار، دو فصل متوالی در نمونه است، سپس به طور موقت برای دو فصل متوالی از نمونه خارج می‌شود، بعد مجدداً برای دو فصل متوالی به نمونه باز می‌گردد و پس از آن تا انتهای سال‌های مربوط به دوره نمونه پایه از نمونه خارج می‌شود. لازم به ذکر است که انجام بهینه نمونه‌گیری چرخشی، مستلزم به کارگیری نمونه‌ی پایه است. منظور از نمونه‌ی پایه، نمونه‌ای است که می‌توان از آن برای تأمین نیازهای چند آمارگیری یا چند دوره از یک آمارگیری، زیرنمونه‌هایی انتخاب کرد. چارچوب نمونه‌گیری مرحله‌ی اول، از فصل بهار سال ۱۳۹۷، چهارمین نمونه پایه آمارگیری‌های خانواری است. نمونه پایه، واحدهای نمونه‌گیری مرحله‌ی اول (خوشه‌ها) را شامل می‌شود. هر خوشه، شامل یک بلوک/آبادی، بخشی از یک بلوک/آبادی بزرگ یا در مواردی مجموعه‌ای از چند بلوک/آبادی کوچک است که بر اساس اطلاعات سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ ساخته شده است. همچنین با توجه به تغییر و تحولات جمعیتی و واحدهای مسکونی در نقاط شهری، به منظور تهیه‌ی چارچوب مناسب و به هنگام، بخشی از خانوارها در محدوده‌ی خوشه‌های نمونه پایه در زمستان ۱۴۰۱ فهرست‌برداری شدند. ولی با توجه به تغییر و تحولات محدود جمعیتی و واحدهای مسکونی در نقاط روستایی از انجام فهرست‌برداری در این نقاط صرف نظر شد.

شایان ذکر است از بهار ۱۳۹۷ در انتشار نتایج این آمارگیری، فاصله اطمینان^۳ ۹۵٪ برای شاخص نرخ بیکاری ارایه گردیده است. از نظر روش شناسی آماری، این فاصله اطمینان به این معناست که اگر از جامعه آمارگیری چندین نمونه با روش نمونه‌گیری یکسان استخراج شود و بر اساس هر کدام از این نمونه‌ها یک فاصله اطمینان برای مقدار واقعی نرخ بیکاری جامعه محاسبه شود، انتظار داریم ۹۵٪ از این فواصل اطمینان، مقدار واقعی نرخ بیکاری را شامل شود.

۱- International Labour Organization (ILO)

۲- Master Sample

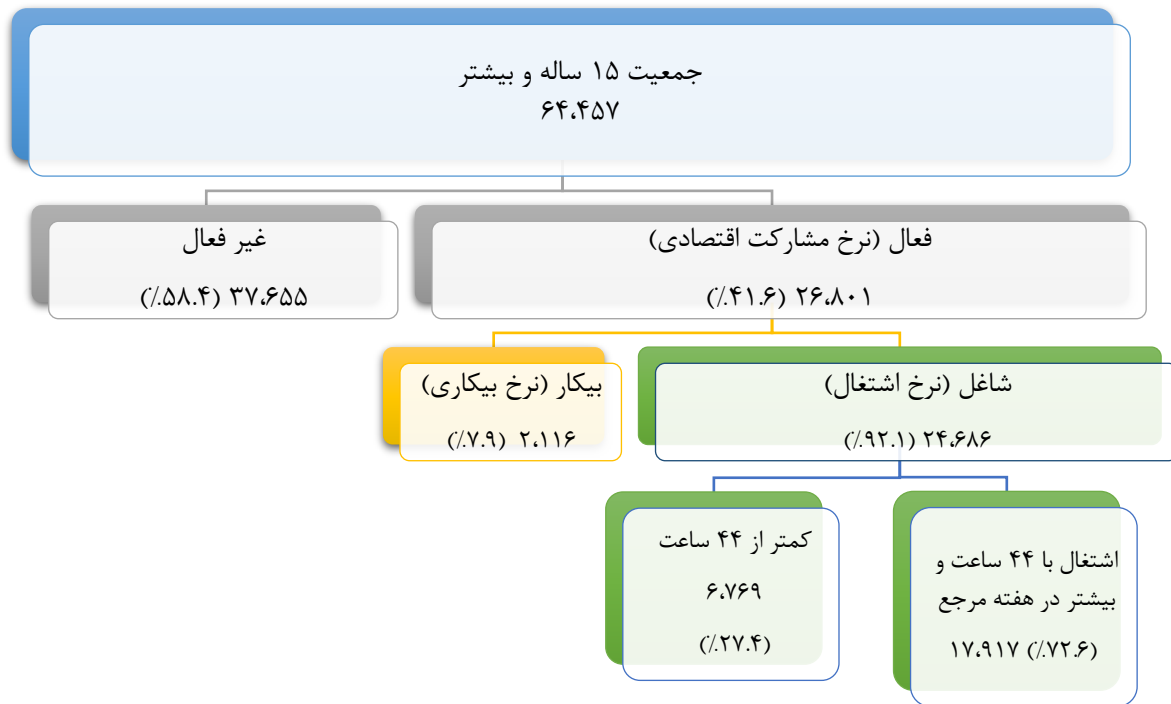
۳- Confidence Interval

شایان گفت است بر اساس بررسی‌های به عمل آمده، به دلیل تحولات اجتماعی صورت گرفته در زمینه سن ورود به بازار کار در سال‌های اخیر در کشورهای مختلف حداقل سن ۱۵ سال، برای بررسی شاخص‌های کلیدی بازار کار در نظر گرفته شده، که به دلیل تحولات مشابه در کشورمان، از فصل بهار ۱۳۹۸ شاخص‌های عمده بازار کار کشور براساس جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر محاسبه و ارائه شده است.

یافته‌ها

براساس نتایج این آمارگیری در تابستان ۱۴۰۲، عمده‌ترین شاخص‌های بازار کار و تغییرات آن در تابستان ۱۴۰۲ نسبت به تابستان ۱۴۰۱ در جدول ۱ ارائه شده است. در جدول ۲ نیز شاخص‌های عمده‌ی بازار کار به تفکیک استان ارائه شده است. نمودار ۱ شاخص‌های عمده بازار کار در تابستان ۱۴۰۲ را در یک نگاه نشان می‌دهد.

نمودار ۱- شاخص‌های عمده بازار کار در تابستان ۱۴۰۲ (ارقام به هزار نفر)

بررسی نرخ مشارکت اقتصادی (نرخ فعالیت) جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر نشان می‌دهد که ۴۱.۶ درصد جمعیت در سن کار (۱۵ ساله و بیش‌تر) از نظر اقتصادی فعال بوده‌اند؛ یعنی در گروه شاغلان یا بیکاران قرار گرفته‌اند. هم‌چنین نتایج نشان می‌دهد که نرخ مشارکت اقتصادی در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی کم‌تر بوده است. بررسی روند تغییرات نرخ مشارکت اقتصادی کل کشور نشان می‌دهد که این شاخص، نسبت به فصل مشابه در سال قبل (تابستان ۱۴۰۱)، ۰.۶ درصد افزایش داشته است. بررسی نسبت اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر بیانگر آن است که ۳۸.۳ درصد از جمعیت در سن کار (۱۵ ساله و بیش‌تر) شاغل بوده‌اند. این شاخص در بین مردان بیش‌تر از زنان و در نقاط روستایی بیش‌تر از نقاط شهری بوده است.

جدول ۱- شاخص‌های عمده بازار کار و تغییرات آن به تفکیک جنس، نقاط شهری و روستایی در تابستان ۱۴۰۲ نسبت به تابستان ۱۴۰۱ (تعداد نفر- نرخ، سهم و نسبت: درصد)

شاخص‌های نیروی کار	کل کشور			مرد			زن		
	تابستان ۱۴۰۲	تابستان ۱۴۰۱	تغییرات	تابستان ۱۴۰۲	تابستان ۱۴۰۱	تغییرات	تابستان ۱۴۰۲	تابستان ۱۴۰۱	تغییرات
جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر ^۱	تعداد	۶۴۴۵۶۷۴۵	۶۳۷۰۲۴۰۰	۷۵۴۳۴۵	۳۲۱۸۷۶۸۹	۳۱۸۲۳۶۳۳	۳۶۴۰۵۶	۳۱۸۷۸۷۶۷	۳۹۰۲۸۸
	نرخ	۴۱.۶	۴۱.۰	۰.۶	۶۸.۶	۶۸.۴	۰.۲	۱۳.۷	۰.۹
مشارکت اقتصادی	تعداد	۲۶۸۰۱۳۴۱	۲۶۱۱۲۱۷۱	۶۸۹۱۷۰	۲۲۰۹۲۰۰۹	۲۱۷۵۷۸۳۴	۳۳۴۱۷۵	۴۷۰۹۳۳۲	۳۵۴۹۹۵
جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر	تعداد	۳۷۶۵۵۴۰۴	۳۷۵۹۰۲۲۹	۶۵۱۷۵	۱۰۰۹۵۶۸۰	۱۰۰۶۵۷۹۹	۲۹۸۸۱	۲۷۵۵۹۷۲۳	۳۵۲۹۳
جمعیت غیرفعال ۱۵ ساله و بیش‌تر	نسبت	۳۸.۳	۳۷.۳	۱.۰	۶۴.۳	۶۳.۴	۰.۹	۱۲.۳	۱.۰
اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر	تعداد	۲۴۶۸۵۵۱۳	۲۳۷۷۸۷۱۴	۹۰۶۷۹۹	۲۰۷۰۱۳۷۸	۲۰۱۷۲۷۱۳	۵۲۸۶۶۵	۳۹۸۴۱۳۵	۳۶۰۶۰۰۱
بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر	نرخ	۷.۹	۸.۹	-۱.۰	۶.۳	۷.۳	-۱.۰	۱۷.۲	-۱.۸
بیکاری جوانان ۲۴-۱۵ ساله	تعداد	۲۱۱۵۸۲۸	۲۳۳۳۴۵۷	-۲۱۷۶۲۹	۱۳۹۰۶۳۱	۱۵۸۵۱۲۱	-۱۹۴۴۹۰	۷۲۵۱۹۷	۷۴۸۳۳۶
بیکاری جوانان ۲۴-۱۵ ساله	نرخ	۲۰.۱	۲۳.۰	-۲.۹	۱۷.۴	۱۹.۹	-۲.۵	۳۰.۴	-۸.۶
بیکاری گروه سنی ۱۸-۲۵ ساله	تعداد	۱۵۲۰۶۳۵	۱۶۴۳۲۷۲	-۱۲۲۶۳۷	۹۵۷۶۶۳	۱۰۶۹۱۵۴	-۱۱۱۴۹۱	۵۶۲۹۷۲	۵۷۴۱۱۷
بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر	نرخ	۱۲.۰	۱۳.۲	-۱.۲	۸.۱	۸.۸	-۰.۷	۲۰.۷	-۲.۵
فارغ‌التحصیل آموزش عالی	تعداد	۹۰۵۱۴۹	۹۵۵۳۹۸	-۵۰۲۴۹	۴۲۴۵۰۷	۴۴۱۵۰۳	-۱۶۹۹۶	۴۸۰۶۴۲	۵۱۳۸۹۵
اشتغال در بخش کشاورزی	سهم	۱۵.۵	۱۵.۸	-۰.۳	۱۵.۶	۱۵.۸	-۰.۲	۱۴.۹	-۱.۱
اشتغال در بخش صنعت	تعداد	۳۸۲۲۲۰۰	۳۷۶۳۴۴۹	۵۸۷۵۱	۳۲۲۸۵۵۴	۳۱۸۶۵۶۸	۴۱۹۸۶	۵۹۳۶۴۶	۵۷۶۸۸۱
اشتغال در بخش خدمات	سهم	۳۴.۰	۳۳.۸	۰.۲	۳۵.۵	۳۵.۲	۰.۳	۲۶.۵	۰.۶
اشتغال ناقص	تعداد	۱۲۴۵۸۸۲۸	۱۱۹۷۶۰۸۱	۴۸۲۷۴۷	۱۰۱۲۵۷۰۹	۹۸۸۲۸۲۴	۲۴۲۸۸۵	۲۳۳۳۱۲۰	۲۳۹۸۶۳
سهم جمعیت بیکار ۱۵ ساله و بیش‌تر	سهم	۴۲.۸	۴۰.۹	۱.۹	۳۰.۵	۲۷.۹	۲.۶	۶۶.۳	۶۸.۷
سهم جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیش‌تر	سهم	۲۶.۸	۲۶.۵	۰.۳	۲۳.۱	۲۲.۸	۰.۳	۴۶.۲	۴۷.۱

- اختلاف در جمع کل شاغلان با جمع شاغلان سه بخش ناشی از وجود اظهار نشده بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی است.

- علت اختلاف در سر جمع، ناشی از گرد کردن ارقام است.

^۱ جمعیت هدف طرح آمارگیری نیروی کار، افراد در سن کار خانوارهای معمولی ساکن و گروهی مناطق شهری و روستایی کشور می‌باشند.

جدول ۱- شاخص‌های عمده بازار کار و تغییرات آن به تفکیک جنس، نقاط شهری و روستایی در تابستان ۱۴۰۲ نسبت به تابستان ۱۴۰۱ (تعداد نفر- نرخ، سهم و نسبت: درصد) ادامه

شاخص‌های نیروی کار	نقاط شهری			نقاط روستایی		
	تابستان ۱۴۰۲	تابستان ۱۴۰۱	تغییرات	تابستان ۱۴۰۲	تابستان ۱۴۰۱	تغییرات
جمعیت ۱۵ ساله و بیش تر ^۱	۵۰۰۰۴۶۷۵	۴۹۲۱۱۰۲۸	۷۹۳۶۴۷	۱۴۴۵۲۰۷۰	۱۴۴۹۱۳۷۲	-۳۹۳۰۲
مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیش تر	۴۱.۰	۴۰.۴	۰.۶	۴۳.۶	۴۳.۱	۰.۵
	۲۰۴۹۵۴۷۱	۱۹۸۷۲۲۹۷	۶۲۳۱۷۴	۶۲۰۵۸۶۹	۶۲۳۹۸۷۴	۶۵۹۹۵
جمعیت غیرفعال ۱۵ ساله و بیش تر	۲۹۵۰۹۲۰۴	۲۹۳۳۸۷۳۱	۱۷۰۴۷۳	۸۱۴۶۲۰۱	۸۲۵۱۴۹۸	-۱۰۵۲۹۷
اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیش تر	۳۷.۴	۳۶.۵	۰.۹	۴۱.۴	۴۰.۱	۱.۳
	۱۸۶۹۷۴۲۸	۱۷۹۶۱۵۷۴	۷۳۵۸۵۴	۵۹۸۸۰۸۴	۵۸۱۷۱۴۰	۱۷۰۹۴۴
بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیش تر	۸.۸	۹.۶	-۰.۸	۵.۰	۶.۸	-۱.۸
	۱۷۹۸۰۴۳	۱۹۱۰۷۲۳	-۱۱۲۶۸۰	۳۱۷۷۸۵	۴۲۲۷۳۴	-۱۰۴۹۴۹
بیکاری جوانان ۱۵-۲۴ ساله	۲۲.۰	۲۴.۹	-۲.۹	۱۴.۸	۱۸.۳	-۳.۵
	۴۳۰۷۸۷	۴۶۱۲۳۷	-۳۰۴۵۰	۱۰۵۳۹۴	۱۳۲۲۱۵	-۲۶۸۲۱
بیکاری گروه سنی ۳۵-۱۸ ساله	۱۶.۲	۱۷.۲	-۱	۱۰.۸	۱۳.۰	-۲.۲
	۱۲۸۳۵۴۶	۱۳۴۰۲۵۹	-۵۶۷۱۳	۲۳۷۰۸۹	۳۰۳۰۱۲	-۶۵۹۲۳
بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیش تر فارغ‌التحصیل آموزش عالی	۱۱.۷	۱۲.۶	-۰.۹	۱۵.۰	۱۹.۰	-۴.۰
	۸۱۰۴۴۶	۸۳۵۴۵۷	-۲۵۰۱۱	۹۴۷۰۳	۱۱۹۹۴۱	-۲۵۲۳۸
اشتغال در بخش کشاورزی	۶.۲	۶.۴	-۰.۲	۴۴.۵	۴۴.۸	-۰.۳
	۱۱۵۷۹۹۶	۱۱۵۸۰۰۹	-۱۳	۲۶۶۴۲۰۴	۲۶۰۵۴۴۰	۵۸۷۶۴
اشتغال در بخش صنعت	۳۵.۷	۳۵.۲	۰.۵	۲۸.۸	۲۹.۳	-۰.۵
	۶۶۷۳۶۹۵	۶۳۲۳۸۴۳	۳۴۹۸۵۲	۱۷۲۶۱۲۱	۱۷۰۵۴۷۱	۲۰۶۵۰
اشتغال در بخش خدمات	۵۸.۱	۵۸.۳	-۰.۲	۲۶.۷	۲۵.۹	۰.۸
	۱۰۸۶۱۰۷۰	۱۰۴۶۹۸۵۲	۳۹۱۲۱۸	۱۵۹۷۷۵۹	۱۵۰۶۲۲۹	۹۱۵۳۰
اشتغال ناقص	۶.۹	۸.۰	-۱.۱	۱۱.۰	۱۲.۸	-۱.۸
	۱۲۸۳۴۷۱	۱۴۳۷۹۹۴	-۱۵۴۵۲۳	۶۵۸۶۹۰	۷۴۵۲۴۶	-۸۶۵۵۶
سهم جمعیت بیکار ۱۵ ساله و بیش تر فارغ‌التحصیل آموزش عالی از کل بیکاران	۴۵.۱	۴۳.۷	۱.۴	۲۹.۸	۲۸.۴	۱.۴
	۳۲.۶	۳۲.۲	۰.۴	۹.۰	۸.۸	۰.۲

- اختلاف در جمع کل شاغلان با جمع شاغلان سه بخش ناشی از وجود اظهار نشده بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی است.

- علت اختلاف در سر جمع، ناشی از گرد کردن ارقام است.

^۱ جمعیت هدف طرح آمارگیری نیروی کار، افراد در سن کار خانوارهای معمولی ساکن و گروهی مناطق شهری و روستایی کشور می‌باشند.

بررسی اشتغال در بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی نشان می‌دهد که بخش خدمات با ۵۰.۵ درصد بیش‌ترین سهم اشتغال را به خود اختصاص داده است. در مراتب بعدی، بخش‌های صنعت با ۳۴.۰ و کشاورزی با ۱۵.۵ درصد قرار دارند. سهم شاغلان بخش کشاورزی در تابستان ۱۴۰۲ نسبت به فصل مشابه سال قبل ۰.۳ درصد کاهش و سهم شاغلان بخش صنعت و بخش خدمات به ترتیب ۰.۲ درصد و ۰.۱ درصد افزایش داشته است.

بررسی نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر نشان می‌دهد که ۷.۹ درصد از جمعیت فعال، بیکار بوده‌اند. همچنین بر اساس فاصله اطمینان ۹۵٪ نرخ بیکاری کل کشور بین ۷.۵ درصد تا ۸.۳ درصد با نقطه مرکزی ۷.۹ درصد بدست آمده است؛ بدین معنی که این فاصله با اطمینان ۹۵ درصد، مقدار واقعی نرخ بیکاری کل کشور را دربر می‌گیرد. بر اساس این نتایج، نرخ بیکاری در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی بیش‌تر بوده است. بررسی روند تغییرات نرخ بیکاری کل کشور نشان می‌دهد که این شاخص، نسبت به فصل مشابه در سال قبل (تابستان ۱۴۰۱)، ۱.۰ درصد کاهش یافته است.

بررسی نرخ بیکاری جوانان ۱۵-۲۴ ساله حاکی از آن است که ۲۰.۱ درصد از جمعیت فعال این گروه سنی بیکار بوده‌اند. این شاخص در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی بیش‌تر بوده است. بررسی روند تغییرات نرخ بیکاری جوانان ۱۵-۲۴ ساله کل کشور نشان می‌دهد که این شاخص نسبت به فصل مشابه در سال گذشته ۲.۹ درصد کاهش یافته است.

نرخ بیکاری گروه سنی ۱۸-۳۵ ساله نیز حاکی از آن است که ۱۵.۰ درصد از جمعیت فعال ۱۸-۳۵ ساله بیکار بوده‌اند. این شاخص در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی بیش‌تر بوده است. بررسی روند تغییرات نرخ بیکاری گروه سنی ۱۸-۳۵ ساله نشان می‌دهد که این شاخص نیز نسبت به فصل مشابه در سال گذشته ۱.۲ درصد کاهش یافته است.

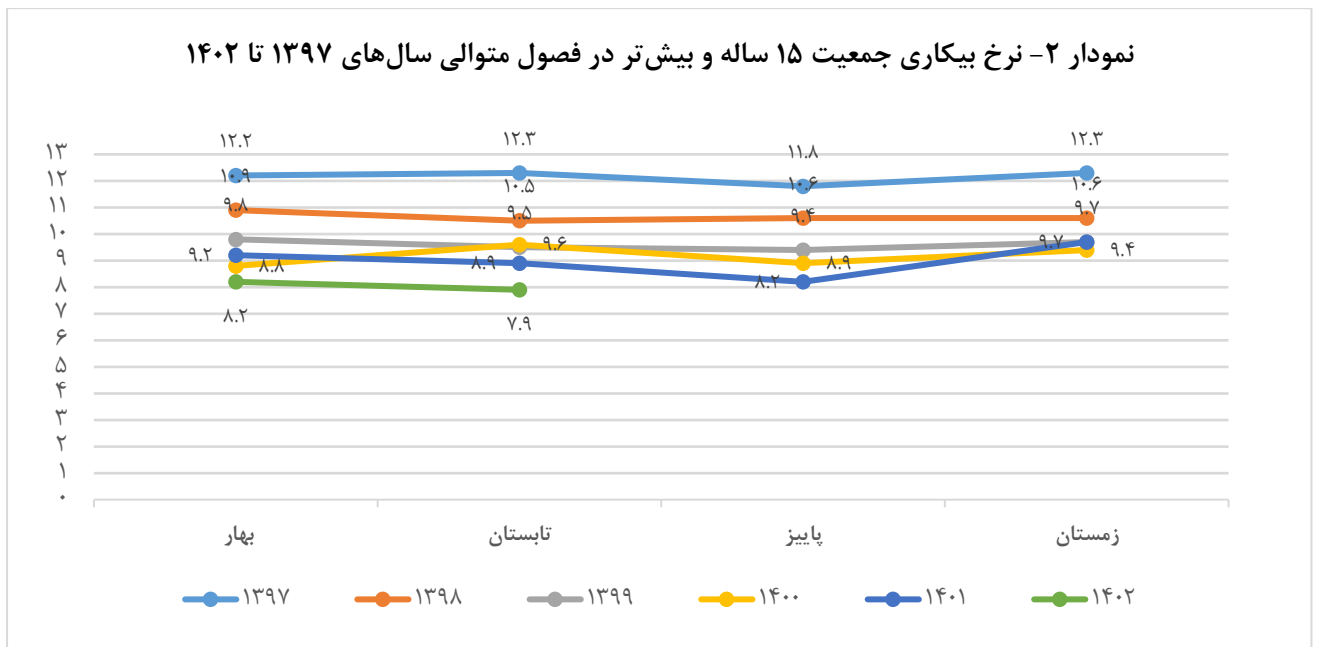
بررسی نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر فارغ‌التحصیل آموزش عالی، نشان می‌دهد ۱۲.۰ درصد از جمعیت فعال فارغ‌التحصیل آموزش عالی بیکار بوده‌اند. این نرخ در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط روستایی نسبت به نقاط شهری بیش‌تر بوده است. بررسی روند تغییرات این نرخ حاکی از کاهش ۱.۲ درصدی در تابستان ۱۴۰۲ نسبت به فصل مشابه سال قبل است.

سهم اشتغال ناقص نشان می‌دهد که ۷.۹ درصد جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیش‌تر، دارای اشتغال ناقص بوده‌اند. این شاخص در بین مردان بیش‌تر از زنان و در نقاط روستایی بیش‌تر از نقاط شهری بوده است. سهم اشتغال ناقص در تابستان ۱۴۰۲ نسبت به فصل مشابه سال قبل ۱.۳ درصد کاهش پیدا کرده است.

بررسی سهم شاغلین ۱۵ ساله و بیش‌تر با ساعت کار معمول ۴۹ ساعت و بیش‌تر نشان می‌دهد، ۳۹.۸ درصد شاغلین، به‌طور معمول، ۴۹ ساعت و بیش‌تر در هفته کار می‌کنند. این شاخص که یکی از نماگرهای کار شایسته است نشان می‌دهد در کشور سهم زیادی از شاغلین بیش‌تر از استاندارد کار می‌کنند. این شاخص نسبت به فصل مشابه سال قبل ۰.۲ درصد افزایش یافته است.

در تابستان ۱۴۰۲ سهم جمعیت بیکار فارغ‌التحصیل آموزش عالی از کل بیکاران ۴۲.۸ درصد بوده است. این سهم در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی بالاتر است. بررسی تغییرات این شاخص نشان می‌دهد که نسبت به فصل مشابه سال قبل ۱.۹ درصد افزایش داشته است.

در تابستان ۱۴۰۲ سهم جمعیت شاغل فارغ‌التحصیل آموزش عالی از کل شاغلان ۲۶.۸ درصد بوده است. این سهم در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی بالاتر است. بررسی تغییرات این شاخص نشان می‌دهد که نسبت به فصل مشابه سال قبل ۰.۳ درصد افزایش یافته است.

جدول ۲ برخی از شاخص‌های عمده بازار کار برای جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر را به تفکیک استان در تابستان ۱۴۰۲ در مقایسه با تابستان ۱۴۰۱ نشان می‌دهد.

جدول ۲- شاخص‌های عمده بازار کار جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر به تفکیک استان در تابستان ۱۴۰۲ در مقایسه با تابستان ۱۴۰۱ (درصد)

استان	نرخ مشارکت اقتصادی		نسبت اشتغال		نرخ بیکاری	
	تابستان ۱۴۰۲	تابستان ۱۴۰۱	تابستان ۱۴۰۲	تابستان ۱۴۰۱	تابستان ۱۴۰۲	
					فاصله اطمینان ۹۵٪	برآورد نقطه‌ای
کل کشور	۴۱.۶	۴۱.۰	۳۸.۳	۳۷.۳	(۷.۵-۸.۳)	۷.۹
آذربایجان شرقی	۴۳.۵	۴۰.۶	۴۰.۶	۳۷.۵	(۵.۲-۷.۹)	۶.۶
آذربایجان غربی	۴۵.۶	۴۶.۰	۴۳.۳	۴۲.۸	(۳.۶-۶.۶)	۵.۱
اردبیل	۴۷.۶	۴۷.۵	۴۲.۹	۴۲.۰	(۸.۰-۱۱.۶)	۹.۸
اصفهان	۴۲.۹	۴۲.۲	۳۹.۱	۳۷.۷	(۷.۵-۱۰.۴)	۸.۹
البرز	۳۸.۱	۳۹.۵	۳۵.۳	۳۶.۴	(۵.۹-۸.۹)	۷.۴
ایلام	۳۳.۱	۳۲.۵	۳۰.۶	۳۰.۳	(۶.۱-۹.۲)	۷.۷
بوشهر	۳۹.۳	۳۹.۰	۳۵.۷	۳۵.۹	(۷.۱-۱۱.۱)	۹.۱
تهران	۴۱.۲	۴۰.۳	۳۸.۱	۳۷.۴	(۶.۰-۹.۱)	۷.۵
چهارمحال و بختیاری	۴۳.۰	۴۲.۱	۳۸.۷	۳۸.۸	(۷.۵-۱۲.۵)	۱۰.۰
خراسان جنوبی	۴۰.۷	۳۸.۹	۳۸.۰	۳۵.۹	(۵.۵-۷.۷)	۶.۶
خراسان رضوی	۴۳.۱	۴۲.۴	۴۰.۱	۳۹.۳	(۵.۴-۸.۷)	۷.۱
خراسان شمالی	۴۱.۷	۴۳.۶	۳۹.۶	۳۹.۶	(۳.۶-۶.۶)	۵.۱
خوزستان	۴۱.۰	۳۹.۷	۳۶.۸	۳۳.۵	(۸.۷-۱۲.۰)	۱۰.۳
زنجان	۵۱.۵	۴۹.۴	۴۸.۳	۴۶.۶	(۴.۶-۷.۸)	۶.۲
سمنان	۳۸.۰	۳۸.۴	۳۵.۵	۳۵.۹	(۴.۸-۸.۱)	۶.۵
سیستان و بلوچستان	۳۴.۸	۳۳.۴	۳۰.۴	۲۹.۶	(۹.۹-۱۵.۱)	۱۲.۵
فارس	۳۷.۱	۳۶.۰	۳۴.۶	۳۳.۴	(۵.۲-۸.۳)	۶.۸
قزوین	۴۴.۵	۴۳.۹	۴۱.۵	۴۰.۶	(۵.۳-۸.۵)	۶.۹
قم	۳۸.۰	۳۶.۵	۳۵.۰	۳۳.۵	(۶.۲-۹.۸)	۸.۰
کردستان	۴۴.۲	۴۳.۰	۴۰.۴	۳۸.۶	(۷.۱-۱۰.۵)	۸.۸
کرمان	۳۹.۷	۴۰.۰	۳۶.۸	۳۶.۸	(۵.۱-۹.۶)	۷.۴
کرمانشاه	۴۲.۱	۴۳.۲	۳۷.۸	۳۷.۳	(۷.۸-۱۲.۹)	۱۰.۳
کهگیلویه و بویراحمد	۳۲.۵	۳۴.۰	۳۰.۰	۳۱.۰	(۵.۷-۹.۶)	۷.۷
گلستان	۴۰.۲	۳۷.۳	۳۶.۳	۳۴.۵	(۷.۷-۱۱.۵)	۹.۶
گیلان	۴۴.۱	۴۶.۱	۴۰.۶	۴۲.۶	(۶.۲-۹.۶)	۷.۹
لرستان	۳۹.۹	۴۱.۳	۳۵.۴	۳۶.۵	(۹.۱-۱۳.۱)	۱۱.۱
مازندران	۴۶.۰	۴۴.۷	۴۳.۱	۴۱.۲	(۵.۱-۷.۶)	۶.۴
مرکزی	۳۶.۱	۳۶.۴	۳۳.۷	۳۴.۱	(۵.۰-۸.۶)	۶.۸
هرمزگان	۴۱.۵	۴۰.۹	۳۶.۸	۳۱.۷	(۱۰.۰-۱۳.۰)	۱۱.۵
همدان	۴۵.۰	۴۵.۷	۴۱.۹	۴۱.۵	(۴.۹-۸.۷)	۶.۸
یزد	۴۴.۶	۴۳.۸	۴۱.۷	۴۰.۵	(۴.۹-۷.۸)	۶.۳

تعاریف و مفاهیم

اندازه‌گیری اشتغال و بیکاری در طرح آمارگیری نیروی کار مرکز آمار ایران تا جایی که ممکن است از تعاریف و مفاهیم بین‌المللی جدید و بر اساس سیزدهمین کنفرانس بین‌المللی آمارشناسان کار^۱ که در سال ۱۹۸۲ برگزار گردید (ICLS ۱۹۸۲)، تبعیت می‌کند.

کار: برای تعیین چگونگی فعالیت اقتصادی افراد از کلمه کلیدی کار استفاده شده است. کار آن دسته از فعالیت‌های اقتصادی (فکری یا بدنی) است که به منظور کسب درآمد (نقدی یا غیرنقدی) صورت پذیرد و هدف آن تولید کالا یا ارائه خدمت باشد. افرادی که کار می‌کنند به‌طور عمده به دو گروه خود اشتغال (افرادی که برای خود کار می‌کنند) و مزد و حقوق‌بگیر (افرادی که در قبال کار خود مزد و حقوق می‌گیرند) تقسیم می‌شوند.

زمان آماری (هفته مرجع): زمان آماری برای تعیین وضع فعالیت، دومین و سومین هفته تقویمی (شنبه تا جمعه) ماه میانی هر فصل است که هفته مرجع نامیده می‌شود.

شاغل: افراد ۱۵ ساله و بیش‌تر که در طول هفته مرجع، طبق تعریف کار، حداقل یک ساعت کار کرده و یا بنا به دلایلی به‌طور موقت کارشان را ترک کرده باشند. افرادی که بدون دریافت مزد برای یکی از اعضای خانوار خود که با وی نسبت خویشاوندی دارند، کار می‌کنند (کارکنان فامیلی بدون مزد)؛ کارآموزانی که در دوره کارآموزی فعالیتی در ارتباط با فعالیت مؤسسه محل کارآموزی انجام می‌دهند، یعنی به‌طور مستقیم در تولید کالا یا ارائه خدمات سهیم هستند؛ محصلانی که در هفته مرجع مطابق تعریف، کار کرده‌اند و تمام افرادی که در نیروهای مسلح به‌صورت کادر دائم یا موقت خدمت می‌کنند (نیروهای مسلح شامل پرسنل کادر، درجه‌داران و سربازان وظیفه نیروهای نظامی و انتظامی)، از جمله گروه‌های افراد شاغل محسوب می‌شوند.

بیکار: افراد ۱۵ ساله و بیش‌تر که سه ضابطه را به‌طور هم‌زمان دارا باشند: ۱- در هفته مرجع فاقد کار باشند (دارای اشتغال مزدبگیری یا خوداشتغالی نباشند)؛ ۲- در هفته مرجع و سه هفته قبل از آن جویای کار باشند (اقدامات مشخصی را به منظور جستجوی اشتغال مزدبگیری و یا خوداشتغالی به عمل آورده باشند)؛ ۳- در هفته مرجع و یا هفته بعد از آن برای اشتغال مزدبگیری یا خوداشتغالی، آماده برای کار باشند. افرادی که به‌دلیل آغاز به کار در آینده و یا انتظار بازگشت به شغل قبلی جویای کار نبوده، ولی فاقد کار و آماده برای کار بوده‌اند، نیز بیکار محسوب می‌شوند.

نیروی کار (جمعیت فعال): مجموع جمعیت شاغل و بیکار است.

اشتغال ناقص: افراد دارای اشتغال ناقص شامل تمام شاغلانی است که در هفته مرجع، حاضر در سرکار یا غایب موقت از محل کار بوده و به دلایل اقتصادی نظیر رکود کاری، پیدا نکردن کار با ساعت کار بیش‌تر، قرار داشتن در فصل غیرکاری و... کم‌تر از ۴۴ ساعت کار کرده، خواهان و آماده برای انجام کار اضافی در هفته مرجع بوده‌اند.

۱. ILO, Thirteenth International Conference of Labour Statisticians (Geneva, ۱۹۸۲).

شاخص‌ها

نرخ مشارکت اقتصادی (نرخ فعالیت اقتصادی)

عبارت است از نسبت جمعیت فعال (شاغل و بیکار) به جمعیت در سن کار، ضربدر ۱۰۰.

$$\text{نرخ مشارکت اقتصادی} = \frac{\text{جمعیت فعال ۱۵ ساله و بیش‌تر}}{\text{جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر}} \times ۱۰۰$$

نسبت اشتغال

عبارت است از نسبت جمعیت شاغل به کل جمعیت در سن کار، ضربدر ۱۰۰.

$$\text{نسبت اشتغال} = \frac{\text{جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیش‌تر}}{\text{جمعیت ۱۵ ساله و بیش‌تر}} \times ۱۰۰$$

نرخ بیکاری

عبارت است از نسبت جمعیت بیکار به جمعیت فعال (شاغل و بیکار)، ضربدر ۱۰۰.

$$\text{نرخ بیکاری} = \frac{\text{جمعیت بیکار ۱۵ ساله و بیش‌تر}}{\text{جمعیت فعال ۱۵ ساله و بیش‌تر}} \times ۱۰۰$$

نرخ اشتغال

عبارت است از نسبت جمعیت شاغل به جمعیت فعال (شاغل و بیکار)، ضربدر ۱۰۰.

$$\text{نرخ اشتغال} = \frac{\text{جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیش‌تر}}{\text{جمعیت فعال ۱۵ ساله و بیش‌تر}} \times ۱۰۰ = ۱۰۰ - \text{نرخ بیکاری}$$

نرخ بیکاری جوانان ۱۵-۲۴ ساله

عبارت است از نسبت جمعیت بیکار ۱۵-۲۴ ساله به جمعیت فعال ۱۵-۲۴ ساله، ضربدر ۱۰۰.

$$\text{نرخ بیکاری جوانان ۱۵-۲۴ ساله} = \frac{\text{جمعیت بیکار ۱۵-۲۴ ساله}}{\text{جمعیت فعال ۱۵-۲۴ ساله}} \times ۱۰۰$$

نرخ بیکاری گروه سنی ۱۸-۳۵ ساله

عبارت است از نسبت جمعیت بیکار ۱۸-۳۵ ساله به جمعیت فعال ۱۸-۳۵ ساله، ضربدر ۱۰۰.

$$\text{نرخ بیکاری گروه سنی ۱۸-۳۵ ساله} = \frac{\text{جمعیت بیکار ۱۸-۳۵ ساله}}{\text{جمعیت فعال ۱۸-۳۵ ساله}} \times ۱۰۰$$

نرخ بیکاری فارغ التحصیلان آموزش عالی

عبارت است از نسبت جمعیت بیکار فارغ التحصیل آموزش عالی به جمعیت فعال فارغ التحصیل آموزش عالی، ضرب در ۱۰۰.

$$\text{نرخ بیکاری فارغ التحصیلان آموزش عالی} = \frac{\text{جمعیت بیکار فارغ التحصیل آموزش عالی}}{\text{جمعیت فعال فارغ التحصیل آموزش عالی}} \times 100$$

سهام جمعیت بیکار ۱۵ ساله و بیش تر فارغ التحصیل آموزش عالی

عبارت است از نسبت جمعیت بیکار فارغ التحصیل آموزش عالی به کل جمعیت بیکار ۱۵ ساله و بیش تر، ضرب در ۱۰۰.

$$\text{سهام جمعیت بیکار ۱۵ ساله و بیش تر فارغ التحصیل آموزش عالی} = \frac{\text{جمعیت بیکار ۱۵ ساله و بیش تر فارغ التحصیل آموزش عالی}}{\text{جمعیت بیکار ۱۵ ساله و بیش تر}} \times 100$$

سهام جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیش تر فارغ التحصیل آموزش عالی

عبارت است از نسبت جمعیت شاغل فارغ التحصیل آموزش عالی به کل جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیش تر، ضرب در ۱۰۰.

$$\text{سهام جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیش تر فارغ التحصیل آموزش عالی} = \frac{\text{جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیش تر فارغ التحصیل آموزش عالی}}{\text{جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیش تر}} \times 100$$

سهام اشتغال ناقص ۱۵ ساله و بیش تر

عبارت است از نسبت جمعیت ۱۵ ساله و بیش تر دارای اشتغال ناقص به جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیش تر، ضرب در ۱۰۰.

$$\text{سهام اشتغال ناقص ۱۵ ساله و بیش تر} = \frac{\text{جمعیت ۱۵ ساله و بیش تر دارای اشتغال ناقص}}{\text{جمعیت شاغل ۱۵ ساله و بیش تر}} \times 100$$